

НАРОДНА ОСВІТА В ПУТИВЛЬСЬКОМУ ПОВІТІ В ХІХ—НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Зараз у системі народної освіти відбуваються великі зміни. Утворюються нові учбові заклади: ліцеї, гімназії, а нещодавно на базі Путивльського педагогічного училища ім. М. В. Руднева створено педагогічний коледж. Змінюються учбові плани і програми. А якою ж була система народної освіти на Путивльщині до 1917 року?

Народну освіту в нашому краї в ХІХ—на початку ХХ століть представляли жіноча гімназія, реальне, ремісниче та повітове училища; земські початкові, церковно-парафіяльні школи, школи грамоти і приватні школи.

Головне господарсько-фінансове навантаження по утриманню учбових закладів краю лягало на плечі, земства, яке було введено в повіті 1864 року.

Гімназія імені Єфросини Ярославни була одним з найбільших учбових закладів у другій половині ХІХ століття. Відносилась до Міністерства народної освіти.

Питання про відкриття учбового закладу власне для дівчаток громадськість міста порушувала давно. І ось в 1874 році його обговорювала міська дума. Точніше — записку штатного доглядача Путивльського повітового училища пана Бойкова. У ній, зокрема, говорилось: «...Можно с уверенностью сказать, что по воспитанию матерей у нас не сделано ничего. Мы не имеем ни ученого приюта, где бы могли выучить хоть грамоте будущую мать семейства». І далі: «...учебное заведение отарует многим и многим детям путь к образованию, поднимет павший уровень женского развития, даст местному населению хороших учительниц для первоначальных школ и не дорого стоящих и испытанных гувернанток и бонн, в которых нуждается наше общество».

Дума доручила земській управі підрахувати, яку частку участі належить взяти місту, скільки коштів може асигнувати на цей проект земство. Грошей тоді не вистачило.

І тільки 14 жовтня 1880 року міська дума повернулася знову до цього питання. Було прийнято рішення про надання щорічно з міської казни 1 тисячі рублів для жіночої прогімназії.

У свою чергу і земське зібрання на засіданні 17 жовтня 1880 року проголосувало за виділення щорічно трьох тисяч рублів на справи жіночої освіти. Були розглянуті питання про наймання приміщення, придбання особливого будинку, а також про те, що учбовий заклад, про який так довго мріяли, належить відкрити 1 серпня 1881 року. В постанові Путивльської міської думи було відзначено «Польза прогимназии очевидна: открытие ее даст возможность детям женского пола получить хотя бы настолько образование, чтобы они смогли впоследствии дать начальное образование своим детям...»³

Прогімназія в Путивлі проіснувала до 1908 року. Потім вона була реорганізована в жіночу гімназію. Цей учбовий заклад дозволив дівчатам не тільки отримати середню та спеціальну освіту, але й складати іспити до вищих учбових закладів.

Учбовий, корпус гімназії розміщувався на вулиці Афанасіївській, Гімназія складалася з семи класів. Крім того, були ще підготовчий клас

для вступу до гімназії, 8-й — для отримання педагогічної освіти — 9-й — підготовчий для тих, хто мав намір до вступу у вищі учбові заклади.

Заняття у гімназії починалися з першого серпня і закінчувалися першого червня. Перші три класи входили до складу прогімназії. У ній навчали Закону Божому, російській мові, історії, географії, арифметиці, чистописанню та рукоділлю. У гімназії вивчали Закон Божий, російську та церковнослов'янську мови, загальну і російську історію та географію, фізику, математику, чистописання, рукоділля. В педагогічному класі вивчали також Закон Божий, методику російської мови, педагогіку, дидактику, арифметику. Додатково за бажанням учнів вивчався поглиблено один з предметів: історія, математика, словесність або нові мови — французька, німецька. З обраних предметів гімназистки проводили пробні уроки. Успішне закінчення учбового курсу давало можливість отримати звання домашньої вчительки з правом викладання обраного предмету в перших трьох класах гімназії.

По закінченні семи класів гімназії видавався атестат на звання вчительки початкової школи, тим, хто закінчив вісім класів, — атестат на звання домашньої вчительки, решті відкривався доступ до вступу на вищі жіночі курси без іспитів.

Навчання в гімназії було платним. Рік навчання коштував 10—30 рублів. Платежі залежали взагалі від матеріального становища учнів. Слід вказати, що плата за навчання в Путивльській гімназії була однією з найвищих в Курській губернії, платня ж вчителів — однією з низьких. Справа в тому, що з державної казни кошти на освіту, охорону здоров'я та ін. зовсім не надходили.⁴

При гімназії було створено піклувальну раду, що складала кошторис гімназії, звільняла від плати бідних учнів, порушувала клопотання перед повітовим земським зібранням, Міністерством народної освіти про підвищення платні для вчителів.

У 1904 році членами піклувальної ради гімназії були обрані: Масалітов Кирило Григорович, Черепов Микола Михайлович, Головін Володимир Іванович — граф, Курдюмов Микола Григорович, Слонецько-Михайловський Василь Іванович, Соколов Константин — священник, Шелехов Олександр Іванович, Єрмаков Іван Іванович, Студзинський Леонтій Леонтійович.

Першим директором гімназії був Д. Д. Гутніков, начальницею — Студзинська Є. Л. Викладачів на посади призначав голова педагогічної ради, а затверджував попечитель округу. Викладачі гімназії мали вищу освіту. Наприклад, такий предмет, як малювання викладав Петро Максимович Коренєв — випускник Санкт-Петербурзької Академії мистецтв, перший директор Путивльського краєзнавчого музею.

У 1912—1913 роках в гімназії навчалось 320 дівчат.⁵

Путивльське повітове училище було одним з найстаріших у повіті. Воно існувало вже в 30-ті роки XIX століття. Це був тип підвищеного початкового учбового закладу Міністерства народної освіти. Курс навчання в ньому був трикласним з 6-річним строком навчання. Викладали такі предмети: закон Божий, російську мову, арифметику, початкові знання з геометрії, історію, географію, чистописання, креслення та малювання.

1839 року в училищі навчалось 55 хлопчиків. Працювало 4 вчителі. В 1912—1913 роках вчилось 120 учнів. З них дітей дворян — 36, обер-офіцерів — 12, купців — 13, міщан — 28, приказних службовців — 6, різночинців — 5, поміщиків — 8. Училище знаходилося на вулиці Афанасівській.⁶

Путивльське ремісниче училище Маклакових було засноване у 1886 році на кошти московського купця І гільдії Миколи Стефановича Маклакова, уродженця міста Путивля.

Воно відносилось до розряду нижчих ремісних училищ Міністерства народної освіти. Училище було відкрито міським громадським управлінням і мало за мету дати дітям бідних мешканців повіту (православних християн) загальну освіту і допомогти їм оволодіти слюсарно-ковальським та столярно-токарем ремеслами. Училище мало п'ятирічний курс навчання, причому перші 3 роки учні вивчали загальноосвітні предмети: Закон Божий, арифметику, російську мову, початкові знання з геометрії, креслення, малювання, а потім протягом двох літ мали практику з обраної професії. При училищі були устатковані дві майстерні: слюсарно-ковальська, вартість обладнання якої складала 8989 р. 96 коп.; слюсарно-токаря з обладнанням на 1735 р. 15 коп.⁸

По закінченні училища хлопці, які досягли 21 року, мали право подавати прохання в цехову управу училища, щоб їх залишили для роботи в майстерні. Тим, хто закінчив це училище і залишився в майстерні, скорочувався строк військової служби. Всього з 1886 по 1910 рр. курс навчання в училищі закінчили 291 чоловік.

Училище утримувалося на кошти, що надходили з державного казначейства (1000 рублів), внески на право навчання і на відсотки, що йшли з капіталу Маклакова. Всього у 1909 році училище витратило на свої потреби 9799 рублів.⁹

Путивльське ремісниче училище мало власний будинок, збудований на кошти Маклакова. Будинок зберігся до нашого часу (зараз там розміщується сільськогосподарський технікум).

Путивльське реальне чоловіче училище було відкрито в 1912 — 1914 рр. Це тип середнього загальноосвітнього учбового закладу в системі Міністерства народної освіти з поглибленим вивченням математики, фізики, креслення, природознавства, нових іноземних мов. Курс навчання складав сім класів. Учнями цього училища могли бути тільки ті хлопчики, які успішно закінчили початкову школу.

В учбових планах реальних училищ було відсутнє викладання стародавніх мов: латинської та грецької, — тому випускники училища не мали права вступати до університету. Але в технічні учбові заклади шлях для них був відкритим. У 1912—1914 рр. в цьому училищі навчалося 210 чоловік.¹⁰

У Путивльському парафіяльному училищі навчалося в 1834—35 роках 60 хлопчиків і працював один вчитель. Воно було засновано в 1832 році.¹¹

Парафіяльні училища відносились до типу початкової школи і утримувались на кошти міського товариства. Курс навчання в них був дворічним до 1861 року, а потім трирічним. У курс цих шкіл входило вивчення Священної історії Старого та Нового Завіту, короткого катехізису, першої частини арифметики та арифметики на рахівницях, читання книжок церковної і громадянської історії, чітке письмо та церковний спів. На жаль, відомостей про роботу цього училища на кінець XIX століття не збереглося.

Сільські мешканці Путивльського повіту могли отримати тільки початкову освіту в земських училищах, церковно-парафіяльних школах, школах грамоти, в приватних школах.

За рівнем розвитку навчальної народної освіти Путивльський повіт знаходився на одному з останніх місць Курської губернії, до складу якої він входив. За даними статистичного звіту, населення повіту на 1895 рік нараховувало 141894 чол., з них дітей шкільного віку —

22050; діти, які не ходили до школи, налічували 17510 чоловік, тобто 80 відсотків дітей шкільного віку залишалися неграмотними. Решта отримувала освіту в ЦПШ — 637 чоловік, в школах грамоти — 535 чоловік, в інших школах — 3368 чоловік.¹²

Середня платня вчителів Путивльського повіту була значно нижчою від того рівня, що був по Росії — від 300 до 500 рублів на рік для вчителів і 100—150 рублів для законовчителів. У нашому повіті середня сума платні складала від 60 до 320 рублів вчителям-чоловікам і 165—268 рублів — для вчительок.¹³

Із всіх прибутків Путивльського земства за 1884—1893 рр., що складало 624769 р. 50 коп., на утримання шкіл було перераховано 47250 р., тобто 7,5 відсотка.¹⁴

Кошти в бюджет надходили з таких джерел: позика — 41 відсоток, від селянської общини — 37,7 відсотка, від казни — 5,1 відсотка, від приватних осіб — 16,2 відсотка.¹⁵

Погане матеріальне забезпечення робило працю вчителя непривабливою для населення. Все життя вчителя було боротьбою із злигоднями і стражданнями. Але ж багато чесних служителів освіти свято і добросовісно виконували свою справу.

Зовсім не мала розвитку освіта для дорослих у вигляді недільних та вечірніх шкіл. Бібліотечна справа знаходилась на досить низькому рівні. Шкільні бібліотеки¹⁶ були тільки в окремих школах і налічували незначну кількість книжок.

Джерела та література:

- 1 Земский ежегодник Курской губернии. — Курск, 1874. — С. 39.
- 2 Там само. — С. 40.
- 3 Земский ежегодник Курской губернии. — Курск, 1881. — С. 74.
- 4 Текущая школьная статистика Курского губернского земства. — Курск, 1911. — С. 69.
- 5 Текущая школьная статистика. — Курск, 1913. — С. 121.
- 6 Текущая школьная статистика. — Курск, 1915. — С. 67.
- 7 Учебные заведения Курской губернии. Курск, 1888. — С. 27.
- 8 Учебные заведения Курской губернии. — Курск, 1911. — С. 21.
- 9 Там само. — С. 24.
- 10 Текущая школьная статистика. — Курск, 1915. — С. 139.
- 11 Народное начальное образование в Курской губернии. — Курск, 1835. — С. 236.
- 12 «Курские епархиальные ведомости». // 1895. — № 18. — С. 335.
- 13 Материалы комиссии по народному образованию при губернском земстве за 1900 год. — Курск, 1901. — С. 73.
- 14 Народное начальное образование в Курской губернии. — Курск, 1894. — С. 129.
- 15 Там само. — С. 133.
- 16 Курские епархиальные ведомости. — 1887, 1889, 1890—1904 г.г.

